

Hoezo, Koude Oorlog?

Alle Belle Epoque-achtige knusheid ten spijt belooft het een vreemde G8-top te worden, daar in Heiligendamm. Met Rusland in de hoofdrol van baarljke duivel. Maar hoezeer president Poetin er ook mee dreigt het geplande Amerikaanse raketschild in Centraal-Europa met eigen raketten te beantwoorden, van een nieuwe Koude Oorlog blijkt geen sprake.

DOOR LODE DELPUTTE

Rik Coolaet: 'Rusland voelt zich de pineut en wil van dat gevoel af. Poetin voert een machtspsychologisch spel.'

Koude Oorlog. Het schrikwekkende woordenduo werd enkele maanden geleden al vanonder het stof gehaald. Maar de hardnekkigheid waarmee het blijft opduiken zodra het Kremlin zich roert, en met name de jongste dagen, wekt verbazing. Sommigen lijken oprecht bevreesd dat Moskou naar de Sovjettijd terugwil. Anderen denken dat Europa straks opnieuw het strijdtoneel wordt voor een ultieme, allesvernietigende confrontatie tussen Oost en West of dat de hele detente sinds de val van de Muur hooguit een woelige rustpauze zal blijken te zijn.

De hardste steen des aanstoots voor Poetin is het bewuste raketschild. Het is een onder de Europese (en zeker de Tsjechische burgers) danig onpopulair snufje dat hen door een even unilateraal als arrogant Washington in de maag gesplitst wordt. Officieel is het schild, waarvan de radars in de omgeving van Praag en de interceptoren in Polen moeten komen te staan, tegen 'schurkenstaten' als Iran en Noord-Korea bedoeld.

Zoveel technologische, financiële en politieke bedenkingen als de Europese politici bij de zaak hebben, zo op zijn ziel getrapt reageert Rusland. Veel Europeanen zeggen dat het systeem niet functioneert. Maar volgens Moskou zal het juist erg goed werken, met name tegen Rusland.

En dus willen de Russen het Westen lik op stuk geven: met de aankondiging van een nieuw nucleair wapen, een intercontinentale raket waar geen schild tegen opgewassen is. Plus een Vladimir Poetin die zijn woorden niet spaart. In een pre-G8-interview waarschuwde hij nog maar eens voor een "nieuwe wapenwedloop" en voor "het risico dat Europa een kruitvat wordt".

Maar een heuse Koude Oorlog? Koude Oorlogspolitici schudden het hoofd. "Neen", zegt oud-premier en voormalig minister van Buitenlandse Zaken Leo Tindemans, daarover gebeld. "Dat conflict is destijds onder meer dankzij Gorbatsjov geregeld. Het communisme is voorbij."

Ook volgens de voormalige secretaris-generaal van de NAVO, Willy Claes, zal het zo'n vaart niet lopen. "Akkoord, zeggen dat je kernraketten op Europa zult richten is vrij sterk. Maar dan nog zal er wel heel veel water naar zee moeten vloeien voor er van een nieuwe Koude Oorlog sprake is."

Een interpretatie waar ook Ruslandspecialiste Aude Merlin (ULB) zich kan in vinden: "De ideologische tegenstelling tussen Rusland en de westerse liberaal-democratie is niet scherp genoeg. Vladimir Poetin werkt misschien wel aan een heel eigen ideologie, ze zal nooit zo sterk met het Westen contrasteren dat ze een nieuw conflict kan genereren."

Het begrip Koude Oorlog wordt dus veeleer als beeld van stal gehaald, als een echo uit het gespleten naoorlogse Europa van weleer. Het is mogelijk bedoeld om de broosheid van het huidige bestel te onderstrepen: de noodzaak van een stevig Europees buitenlandbeleid volgens de enen, van nauwere transatlantische banden volgens de anderen.

Hoedanook is het Amerikaanse raketschild voor Rusland niet echt een partij, zeggen specialisten. "Als je kijkt naar de systemen waar ze zelf over beschikken, dan weet je dat het Amerikaanse plan geen bedreiging vormt voor Moskou", meent Willy Claes.

Het raketschild is één twistappel, de onenigheid over pakweg de toekomst van Kosovo een tweede. "Maar als je naar de andere problemen kijkt - Pools vlees dat Rusland niet binnen mag of een sovjetstandbeeld dat verplaatst wordt in Estland - dan moet je wel concluderen dat het hier om pietluttigheden gaat", zegt Rik Coolsaet (UGent), ook directeur bij het Egmont Koninklijk Instituut voor Internationale Betrekkingen.

Als bovenvermelde redenen geen grond zijn om een nieuwe Koude Oorlog te beginnen, wat is er dan werkelijk aan de gang? Waar gaat de hele heisa dan over? Retorisch opbod, spierballengerol en blufpoker, stellen de meeste waarnemers. "Rusland wil gewoon dat de Amerikanen opnieuw rekening met hen houden. Ze zijn een supermacht en willen als dusdanig meetellen," vindt Claes. "Rusland droomt ervan zijn status als grootmacht herbevestigd te zien, terwijl het nooit opgehouden is een grootmacht te zijn", oppert Leo Tindemans. "Kijk naar de oppervlakte van dat land! Kijk naar Siberië!"

Ook de Russische permanente zetel in de VN-Veiligheidsraad en het feit dat het daar bijna altijd op de steun van een gigant als China kan rekenen, pleiten voor een correctie van het zelfbeeld dat Rusland bedreigd zou zijn.

Alleszins dateert Ruslands nieuwe ongenoegen over het Westen van voor de Amerikaanse aankondiging dat het raketschild er zou komen. Herinner u de Oranje Revolutie in Oekraïne eind 2004, of de Rozenrevolutie, anderhalf jaar eerder in Georgië. Of bij uitbreiding de onafhankelijkheid van de Baltische staten, de ontvoogding van de landen van Centraal-Europa en hun toetreding tot zeer westerse clubs als de Europese Unie of de NAVO. Steevast heeft Rusland het er, al dan niet terecht, op gehouden dat royaal Europees en Amerikaans geld meer voor de ontmanteling van het sovjetrijk gedaan heeft dan de democratische en vrijheidsidealen van de voormalige satellietvolkeren.

"Rusland voelt zich de pineut en wil van dat gevoel af," zegt Coolsaet. "Met zijn harde taal voert Poetin een machtspsychologisch spel dat momenteel meer met perceptie dan met werkelijkheid te maken heeft. Maar het veroorzaakt wel spanning."

Maar dan nog. Om frustraties te luchten, kunnen ook minder hoogdravende mechanismen worden aangewend. De diplomatieke kanalen, om maar iets te zeggen. "Niet de stijl van Poetin," weerlegt Aude Merlin. "Hij is een spion, geen diplomaat. Hij verliest zijn koelbloedigheid zodra zijn gevoeligheid geraakt is."

Maar ook het arrogante unilateralisme van Washington en de onhandige reacties van Europa liggen diplomatiek moeilijk, waardoor ze de ergernis naar nieuwe hoogten drijven.

Rusland, denken specialisten, is er enerzijds op uit om met Europa samen te werken en ziet de Unie als een potentiële partner om de Amerikaanse almacht te doorbreken. Anderzijds is het geïrriteerd door de diepe anti-Russische gevoelens die in Centraal-Europa blijven leven en de manier waarop de nieuwe lidstaten op de Europese agenda wegen - veeleer dan dat het oude Europa dat doet.

Maar niet enkel buitenlandse of geopolitieke factoren spelen mee. Volgens Merlin, die vaak naar Rusland gaat, is ook de binnenlandse politiek een niet te verwaarlozen element in het lopende internationale pingpongspel.

Poetin is aan het eind van zijn tweede mandaat beland en mag grondwettelijk geen derde mandaat beginnen. In de aanloop naar de machtswissel volgend jaar is de sfeer in Rusland bijna elektrisch geladen. Dat Poetin bepaald antiwesters reageert, en een externe vijand oproept, kan er volgens sommigen op wijzen dat zijn machtspositie minder sterk is dan in Europa doorgaans gedacht wordt.

Merlin: "Poetin is dan wel razend populair, tezelfdertijd bestaat er groot ongenoegen over bepaalde beleidsaspecten. Als je dan ziet dat hij duizenden agenten optrommelt om een paar honderden betogers van de oppositie uit elkaar te slaan, dan moet je wel concluderen dat zijn regime bang is. Herinner je ook hoe bevreesd Poetin destijds was voor een revolutie Oekraïense stijl in Rusland. Vergeet ook niet dat zich binnen het Kremlin een heuse machtsstrijd aan het voltrekken is tussen mensen van de veiligheidsdienst en diegenen die de hefbomen van Ruslands economische patrimonium in handen hebben."

Geen Koude Oorlog, onderstrepen de specialisten. Maar hoe raken we van deze tunnelvisie en het discours van wederzijds opbod af? Meer fijnbesnaardheid aan Amerikaanse kant zou welkom zijn. Een minder gecompliceerde Russische zelfperceptie al evenzeer. De Europese Unie moet dan weer zijn uit het begin van de jaren '90 stammende illusie opbergen dat Rusland op korte termijn 'naar Europees model' democratiseerbaar is. Het zou ten slotte ook helpen als Europa op het internationaal toneel uit één mond leerde te spreken.